

Нарада «Інтеграція електронних інформаційних ресурсів бібліотек мережі НАН України» (8 лютого 2002 р.)

Робоча нарада з питань взаємовикористання електронних інформаційних ресурсів бібліотек науково-дослідних установ НАН України відбулася 8 лютого 2002 р. у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. В її роботі взяли участь завбібліотек та інших інформаційних підрозділів, наукові працівники 30 київських науково-дослідних установ Академії, які впроваджують нові інформаційні технології; провідні фахівці НБУВ, представники Інформаційно-бібліотечної ради НАН України. У нараді взяв участь генеральний директор НБУВ, заступник голови Інформаційно-бібліотечної ради, президент Асоціації бібліотек України, академік О. С. Онищенко.

Розглядався комплекс питань щодо створення інформаційних ресурсів та взаємообміну ними в науково-дослідних установах НАН України.

Відкриваючи нараду, учений секретар Інформаційно-бібліотечної ради НАН України, н. с. відділу бібліотекознавства НБУВ А. А. Свобода підкреслила, що Бібліотека як головний методичний та інформаційний центр для бібліотек мережі Академії наук постійно тримає у полі зору питання формування, підтримки та взаємовикористання електронних інформаційних ресурсів бібліотек та інших інформаційних підрозділів НДУ як єдиної інформаційної системи. Сьогодні науково-інформаційне забезпечення дослідницької роботи установ НАН України здійснюють НБУВ, ЛНБ ім. В. Стефаника, 94 бібліотеки та близько 70 інших інформаційних підрозділів інститутів із сукупним документним фондом понад 28,5 млн прим.

А. А. Свобода зазначила, що типовою ознакою сучасного стану науково-інформаційної діяльності є впровадження науковими установами нових інформаційних технологій, що дає змогу активізувати інтеграційні процеси у формуванні інформаційних ресурсів, їх взаємовикористанні. Робота ряду бібліотек у цьому напрямі проводиться у взаємодії з іншими інформаційними підрозділами установ, які накопичують та формують електронні інформаційні ресурси. Так, в інститутах НАН України створено: 19 БД аналітичних оглядів, 20 — стандартів, 42 — патентів і ліцензій, 30 — пе-

рекладів, 4 — виконаних НДР, майже в усіх установах — БД адресної, реферативної, бібліографічної та біобібліографічної інформації, а також бібліо- та наукометричні, оглядово-аналітичні, прогностичні бази даних — зручні пошукові системи для використання наявних ресурсів. Деякі БД з тематики досліджень інститутів користуються сталим попитом на інформаційному ринку. Це, наприклад, БД «Порошкова металургія» (Інститут проблем матеріалознавства), «Теплофізичні та механічні властивості металів та сплавів», «Ливарне виробництво чорних та кольорових металів» (Фізико-технологічний інститут металів та сплавів), «Каталог інструментів з надтвердих матеріалів» (Інститут надтвердих матеріалів), «Колекційний фонд Донецького ботанічного саду», «Біорізноманітність фітобіот Південного Сходу» (Донецький ботанічний сад) тощо. У бібліотеках науково-дослідних установ Академії наук створюються електронні каталоги й картотеки, організовані значні масиви інформації в електронному вигляді.

У 47 НДУ НАН України (близько 50% всіх установ) функціонують комп'ютерні мережі з виходом в Інтернет. Бібліотеки цих установ використовують зібрання електронних книг і журналів у БД провідних бібліотечних та інформаційних центрів світу, видавництв, наукових установ, що значно розширює їх інформаційний потенціал і компенсує відсутність багатьох цінних зарубіжних видань.

Низка бібліотек НДУ має свої Веб-сайти в Інтернеті, на яких розміщена інформація про документні ресурси бібліотек, зокрема, про склад фондів, надходження іноземних періодичних видань тощо. Але, як показало вивчення цього питання, на Веб-сайтах НДУ інформація про створювані в бібліотеках та ВНТІ інформаційні продукти і ресурси представлена ще недостатньо. Бібліотеки НДУ НАН України лише починають освоювати ці інформаційні ресурси і поки що, в основному, перебувають у ролі користувачів; у перспективі — створення власної оригінальної й конкурентоспроможної електронної бібліотечної продукції, оперативне надання послуг, розвиток різних шляхів співробітництва й взаємообміну інформацією.

Для повноцінної роботи бібліотек у цих напрямках необхідно мати програмне забезпечення, яке б відповідало світовим стандартам, давало б можливість ефективно використовувати існуючі електронні ресурси у цілому. Протягом останніх років майже 80% бібліотек НАН України неодноразово зверталися до НБУВ як до головного методичного й інформаційного центру з цих питань, по допомогу у виборі комп'ютерних програм і технічних засобів, навчанні користуванню ЕОМ, технічній і методичній підтримці комп'ютеризації.

Керівник Центру бібліотечно-інформаційних технологій НБУВ, к. т. н. Л. Й. Костенко у своєму виступі зупинився на характеристиці інформаційних ресурсів та продуктів, які вже сьогодні НБУВ може надати науково-дослідним установам Академії наук. Це, зокрема, електронний каталог Бібліотеки (обсягом 150 тис. записів) і електронні картотеки найбільш цінних в інформаційному сенсі видань світового репертуару (обсягом 2 млн записів), що відбивають вітчизняні та соціально й науково значущі зарубіжні твори друку; загальнодержавна реферативна база даних (обсягом 50 тис. записів), яка розкриває зміст вітчизняних наукових публікацій і на основі якої здійснюється випуск Українського реферативного журналу «Джерело»; фонд електронних документів (обсягом 10 тис. публікацій), що надає можливість отримання загальнодоступних комп'ютерних версій документів засобами глобальних комп'ютерних мереж. Статистичний аналіз використання цих ресурсів свідчить, що 2001 р. наукову електронну бібліотеку відвідувало щодня 450—550 абонентів, які отримували щодоби 8—12 тис. файлів (у 1,5 раза більше, ніж минулого року).

Значна кількість бібліографічних і фактографічних БД є і в установах Академії. Л. Й. Костенко підкреслив, що НБУВ зацікавлена у взаємовикористанні ресурсів, зокрема, в отриманні від НДУ НАН України комп'ютерних версій наукових публікацій установ, інформації про електронні інформаційні ресурси (зокрема, створювані в інститутах БД відкритого користування), які можна розмістити на Веб-сайті Бібліотеки для активізації їх використання, підвищення авторитету української науки.

Водночас, ефективність використання існуючих електронних ресурсів у цілому є ще недостатньою через несумісність форматних, лінгвістичних і програмних засобів, що використовуються в інформаційних підрозділах установ, зокрема, в бібліотеках. Незначними є ще й обсяги електронних ресурсів, які представлені в Інтернет.

Далі Л. Й. Костенко поінформував учасників

наради про ті заходи, які планує здійснити НБУВ як головний інформаційний та методичний центр для бібліотек та інших інформаційних підрозділів НДУ НАН України. Це, зокрема, запис у 2002 р. електронного каталогу та реферативної БД НБУВ на компакт-диски для їх наступного поширення в бібліотеках НДУ. Інтеграції ресурсів мережі сприятиме організація у 2002—2003 рр. кооперативної співпраці зі створення зведеної електронної картотеки наукових праць співробітників НДУ НАН України.

Зусиллями робочої міжвідомчої групи, до складу якої входять фахівці НБУВ, Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, розробляється проект національного формату представлення бібліографічних даних УКРМАРК. Нормативними документами для розробки формату є ГОСТ 7.1-84 «Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления», ДСТУ в бібліотечній та суміжних галузях, зокрема ДСТУ 3578-97 «Формат для обміну бібліографічними даними на магнітних носіях» зі змінами та доповненнями. Вихідними документами визначено матеріали IFLA: «UNIMARC Manual: Bibliographic Format», «UNIMARC/Authorities» та ін. У процесі роботи враховано також досвід створення Російського комунікативного формату RUSMARC.

До створення УКРМАРКу НБУВ може запропонувати бібліотекам мережі, що розпочинають формування електронних ресурсів, методичні та технологічні рішення щодо їх інформаційної сумісності з цим форматом. Л. Й. Костенко зупинився також на характеристиці інтегрованої бібліотечно-інформаційної системи ІРБІС.

У виступі заступника генерального директора Бібліотеки з наукової роботи к. е. н. А. О. Чекмарьова зазначалося, що систему автоматизації бібліотек ІРБІС розроблено ДПНТБ Росії на основі ліцензійного пакету прикладних програм CD/ISIS (ЮНЕСКО) з урахуванням міжнародних стандартів і традицій бібліотечної справи. Характеристики ІРБІС стосовно підтримки Інтернет-технологій і сумісності з комунікативними форматами дають підставу розглядати їх як такі, що відповідають головним вимогам до сучасних систем автоматизації бібліотек. Саме ці характеристики дають змогу інтегруватися в корпоративні бібліотечні технології. ІРБІС має широкі можливості для адаптації до умов роботи конкретної бібліотеки, до специфічних вимог користувача: від структури бібліографічного опису до режимів роботи. Система є достатньо відкритою, і це дає можливість

користувачеві самостійно коригувати не тільки вхідні й вихідні форми, а й розробляти оригінальні додатки.

Питання впровадження ІРБІС у практику роботи Державної наукової медичної бібліотеки України висвітлила Н. А. Орлеанська, завідділу автоматизації та комп'ютеризації бібліотечних процесів цієї Бібліотеки, супроводжуючи свій виступ демонстрацією можливостей цієї системи. ІРБІС реалізує всі основні бібліотечні технології на засадах взаємозалежного функціонування п'яти типів АРМів: «Комплектатор», «Каталогізатор», «Читач», «Книговидача», «Адміністратор»; дає змогу створювати й підтримувати будь-яку кількість БД, що складають ЕК чи є проблемно-орієнтованими БД. Система дозволяє за допомогою засобів каталогізації опрацьовувати й описувати будь-які види видань, у т. ч. й нетрадиційні: аудіовізуальні матеріали, комп'ютерні файли й програми, картографічні матеріали тощо; підтримує традиційні «паперові» технології, надаючи можливості для одержання широкого спектра вихідних форм: від аркушів замовлення і книг сумарного обліку до покажчиків і всіх видів каталожних карток.

Про досвід впровадження системи ІРБІС у бібліотеці Інституту проблем міцності НАН України розповів Ю. М. Бабич, с. н. с. цієї установи. Він, зокрема, зупинився на питанні формування та використання повнотекстової БД наукового журналу інституту «Проблеми прочності».

З цікавістю вислухали учасники наради інформацію н. с. відділу бібліотекознавства Г. І. Солоіденко, відповідального секретаря Асоціації бібліотек України (АБУ), про діяльність цієї громадської організації з консолідації зусиль бібліотек у розвитку бібліотечної галузі, інтеграції бібліотечно-інформаційних ресурсів. АБУ була заснована в листопаді 1991 р. за ініціативою фахівців бібліотек медичних, технічних, навчальних закладів та наукових установ — учасників Надзвичайного з'їзду бібліотекарів України.

Основні напрями її діяльності: бібліотечна політика і законодавство; підтримка наукової

і практичної діяльності в галузі бібліотечної справи; підготовка кадрів і підвищення їх кваліфікації; обмін досвідом роботи та фахівцями; соціальний захист прав працівників бібліотек та прав користувачів; видавнича діяльність; міжнародне співробітництво.

Доповідачка підкреслила, що досвід діяльності АБУ свідчить про те, що вона є консолідуючою силою у формуванні бібліотечної політики та розвитку бібліотечної галузі в державі. Головне завдання Асоціації сьогодні — неухильно домагатися розуміння того, що без бібліотек не може бути демократичного інтелектуально розвиненого суспільства. Передбачається тривала та копітка робота, успіх якої залежить не стільки від наявності ресурсів, скільки від уміння правильно розпорядитися ними, від високого професіоналізму членів Асоціації, їх самовідданої праці.

Г. І. Солоіденко наголосила на тому, що Асоціація розширює членство, запрошує до співпраці бібліотеки та інформаційні центри, книготорговельні фірми, фонди та установи, що займаються інформаційною, аналітичною діяльністю, володіють потужним інформаційним потенціалом, впливають на наукову, культурну, освітню, просвітницьку діяльність.

Після обговорення доповідей та виступів було прийнято рішення, які передбачають конкретні спільні дії НБУВ, бібліотек інститутів за сприяння Інформаційно-бібліотечної Ради НАН України зі створення інтегрованої інформаційної системи Академії. Це, зокрема, передача в НДУ інформаційних продуктів і ресурсів, які має НБУВ в електронній формі; створення зведеної електронної картотеки наукових праць співробітників НАН України; надання постійної методичної та технологічної допомоги бібліотекам мережі НАН України з питань забезпечення сумісності та взаємовикористання інформаційних ресурсів.

*Тетяна Кулаковська,
головний бібліотекар
відділу бібліотекознавства НБУВ*

© Т. Л. Кулаковська, 2002